КРАЄЗНАВЧА МОЗАЇКА

КРІЗЬ ТЕНЕТА ВІРНОПІДДАНСТВА

(До історії Ніжинського полку у XVII — XVIII ст.)

Багато лиха в минулому зазнала щедра ніжинська земля. Одразу після 1654 року царизм намагається приборкати козачу старшину і ліквідувати автономію України. Відомий історик М. Грушевський так писав про підступну політику царського уряду: «Ця безсоромна холодно-обачлива політика викликала серед вождів українського суспільства XVII століття огиду до Москви і одчайдушні спроби розірвати зв'язок з нею, спираючись на ту чи іншу політичну силу, тобто те, що зветься українським сепаратизмом». Однією з відчайдушних спроб була політика щодо Москви наступника Б. Хмельницького — гетьмана І. Виговського. Він був певен у тому, що самостійність — це не утопія, і тільки вона врятує український народ. Його політику підтримував Ніжинський полковник Г. Гуляницький. Московське військо на чолі з князем Трубецьким рушило на Конотоп, 21 квітня 1659 року воно облягло місто, де в замку оборонявся Гуляницький з чотирма тисячами козаків. Обложені потрапили в скрутне становище. Ніжинських козаків терзав голод і холод. Але хоробрі вояки нізащо не хотіли здаватися ворогові. Одержавши улесливого листа від князя Трубецького полковник Г. Гуляницький наказав відкрити вогонь з гармат і рушниць, що було відповіддю поневолювачам. «Ми сіли на смерть, — гукали козаки, — не оддамо міста». 27 червня 1659 року гетьман І. Виговський разом з татарами рушив на допомогу Конотопові. Московське військо опинилося між двома вогнями, зазнало страхітливої поразки. У полоні опинився воєвода Пожарський.

Видатний російський історик С. Соловйов так описував наслідки Конотопської битви: «Цвіт московської кавалерії загинув за один день, і московський цар більше ніколи не зможе зібрати таку чудову армію. Цар Олексій Михайлович з'явився перед своїм народом у жалобному вбранні, і Москву охопила паніка. Ходили поголоски, що цар збирався перебратися до Ярославля за Волгою і що Виговський наступає прямо на Москву».

Здавалося, наступила довгождана воля для України. Але доля трагічно відвернулася від новонародженої козачої держави. Чвари серед старшини, незгоди між старшиною і селянством, яке боялося повернення польських панів на Україну, тиск трьох могутніх держав того часу — Туреччини, Москви, Польщі — все це привело до загибелі держави, яка ще недавно примушувала рахуватися з собою володарів Варшави і Москви. Невдала спроба гетьмана І. Мазепи визволитися з-під ярма Москви ще більше погіршила становище України. Підозрілий цар Петро І поставив собі за мету остаточно знищити автономію України.

На прохання гетьмана І. Скоропадського підтвердити угоду між Москвою і Україною, укладену на Переяславській раді 1654 року, цар різко відповів: «Українці й так мають більше вольності ніж будь-усякий народ на землі». І це говорилось у той час, коли за наказом царя протягом 1721 — 1725 років гетьманщина щороку давала 20—30 тисяч козаків (для населення Лівобережної України, яке налічувало 1,2 мільйона— це була досить велика цифра) на будівництво Ладозького каналу, де чимало їх гинуло від холоду і голоду. Грізний цар справді був духовним попередником генсека Сталіна, який після страхіть голоду 1933 року цинічно заявляв, що жити в СРСР стало краще й веселіше. Як відомо, у 1718 році Петро І влаштував суд над власним сином Олексієм. На суді були присутній гетьман І. Скоропадський і частина козачої старшини. Царські вельможі, добре знаючи свого самодержця, винесли смертний вирок нещасному царевичу. Коли запитали думку українців, то вони відповіли: «Не можемо ми бути суддями між батьком царем та сином, бо в такому разі не можна бути безсторонніми». Відповідь не сподобалась недовірливому цареві. Ще в 1714 році він одібрав у гетьмана право призначати полковників. Щоб призначити росіянина на посаду полковника найбільшого міста на Лівобережній Україні — Ніжина, він примусив гетьмана віддати свою 15-річну дочку за сина царського улюбленця Петра

Толстого. Син царського фаворита керував Ніжинським полком з 1714 року по 1727 рік. І помер від надмірного вживання спиртних напоїв. Царська адміністрація дала йому таку характеристику: «Толстой владел излишним по случаю, что за ним дочь бывшего гетьмана Скоропадського», тобто зловживав службовим становищем. У 1711 році, коли Петро І ледве не опинився в лабетах турецьких яничарів під час невдалого Прутського походу, багато представників слов'янських народів втекли від турецької помсти, наприклад, сербські дворяни Милорадовичі. Петро І щедро роздавав українські маєтки цим дворянам, маючи на увазі використати їх проти української старшини. Так, в 1711 році цар подарував сербському дворянину Милорадовичу в Ніжині три будинки і досить велику кількість землі, суворо наказавши у своїй грамоті, щоб мешканці Ніжина «не дерзали ему, полковнику Милорадовичу, чинить трудности и препятствия». Царська імперія розросталась, розкіш царського двору вражала іноземців, а платили за все народні маси. І, звичайно, народні маси найбільш родючих околиць, до яких належала і Україна. Ось цифри: царський уряд в 1724 році здер з України податків на 600% більше, ніж за попередні роки. На російсько-турецьку війну (1735—1739 рр.). Україна витратила 1,5 мільйона карбованців (пуд жита тоді коштував 1 карбованець). Царський уряд прагнув використати величезні природні багатства України для російської промисловості. Багато українських товарів дозволено було вивозити тільки через російські порти в Прибалтиці — особливо сало, віск, олію. Це викликало незадоволення купців великих міст Чернігівщини.

Проводячи колоніальну політику, царський уряд здійснював дальші кроки до повної ліквідації автономії України. Російська цариця Катерина II завершила справу, що її почав на Україні Петро І.

І недаром великий Тарас так писав про цих «великих» гнобителів українського народу:

«Це той первий, що розпинав
Нашу Україну,
А вторая — доконала
Вдову сиротину».

Німецька принцеса, яка стала членом династії Романових через шлюб з недолугим царем Петром III, була відданою прибічницею русифікації і централізації. Їй була ненависна автономія України.

Вже через два роки після вступу на російський престол, вона в 1764 році ліквідувала посаду гетьмана на Україні, говорячи, що коли в Малоросії зникнуть гетьмани, треба зробити все, щоб стерти з пам'яті їх та їхню добу. Управління Лівобережною Україною перейшло до Малоросійської колегії, яку очолив царський генерал П. О. Рум'янцев. Керуючись вказівками цариці, він проводив хитру ієзуїтську політику, націковував селян на козачу старшину, говорячи, що кривди їх — це наслідок — відсталості малоросійських звичаїв. Прояви самостійницьких тенденцій у старшини жорстоко карались, а тим, хто не був заражений «хворобою самостійності» пропонувались привабливі посади, зрівняння в привілеях з російським дворянством. Прагнучи показати, яким «освіченим» є її правління, Катерина II засновує в 1767 році свою знамениту «Комиссию для сочинения нового уложения». До складу комісії повинні були увійти і депутати від Ніжинського полку — від старшини, міщанства і купецтва.

П. О. Рум'янцев досить енергійно втручався у вибори депутатів від міста Ніжина. Існувало два накази, від міщан, які складали 32,8% населення, від старшини і козаків, які складали 55%.

Але щоб добитися остаточної перемоги, Рум'янцев запропонував дати ще третій наказ — від російських купців, яких було 11 чоловік.

Це викликало незадоволення серед грецького і українського купецтва Ніжина. На велику прикрість царського сатрапа представники ніжинської козачої старшини почали вимагати відновлення влади гетьмана і припинення Генерального опису Лівобережної України. Знайшовся і претендент на гетьманську булаву. Це був нащадок гетьмана Скоропадського — Іван Скоропадський. Про ненависть козачої старшини до царського сатрапа свідчать чутки такого гатунку, які розповсюджували в той час на Ніжинщині: «Коли пан Скоропадський стане гетьманом, тоді наші вольності нам відновлять, а, можливо, з допомогою татар вдаримо на москалів і з першого Рум'янцева голову знімемо». Почувши таке, царський фельдмаршал з великим роздратуванням писав цариці: «Ваше императорское величество, не можете себе представить и вообразить до какой степени коварства и своевольства здесь дошли». Про претендента на гетьманську булаву Івана Скоропадського Рум'янцев писав цариці: «Незважаючи на науки, залишився козаком, всіх інших керівник, бо мріє бути гетьманом». У Рум'янцева, який навіть Суворова хотів скарати на смерть за недисциплінованість, для самостійників була лише одна кара — смерть. Професор Ніжинського історико-філологічного інституту Г. А. Максимович у своїй науковій праці про виступ Ніжинського старшини проти Рум'янцева підкреслював малодушність на суді її верховодів: «Будучи преданы суду, некоторые из шляхетства начали терять ту бодрость и ту уверенность в своей правоте, которые проявляли в начале и обращаться к Румянцеву с прошением о помиловании». Шановний професор забув, що це було XVIII століття,

коли жахливі тортури були обов'язковими під час розправ над політичними суперниками. Але і він не приховував, що представники козацької старшини Стожко і Веснинський не боялись тортур. Відстоювали свої переконання і своє прагнення до свободи. Рум'янцев вимагав смертної кари «впертим хохлам». Але цариця відмінила смертну кару не тому, що була гуманна, вона була передбачливішою, ніж її фельдмаршал: насувалась війна з Туреччиною і дратувати старшину було небезпечно.

Зате тих представників старшини, що були на боці царизму, обдаровували щедро. Відомий О. А. Безбородько зумів скласти наказ від Чернігова на користь Росії. І негайно на столі у імператриці опинився лист Рум'янцева, де той писав: «молодой Безбородко, сын предводителя и отставного судьи генерального, более двух лет при мне благополучно находится и в дела разные употребляется. Ваше императорское величество, явите им милость и другим пример в щедрости подать извольте». Царицю не треба було умовляти, нащадок козачої старшини Безбородько перетворився на придворного, який витрачав на свій розкішний обід аж 50 тисяч карбованців (кріпак коштував 25—30 крб.)

«Це чарівний палац!» — в захопленні вигукнув шведський король, побачивши розкішний палац Безбородька в Петербурзі.

У селі Вертіївці Ніжинського повіту у нього був 2661 кріпак, а в Носівці налічувалося 1226 кріпаків. А таких сіл він мав так багато, що навіть не пам'ятав їх назв, а пам'ять у нього була чудова.

Трагедія України полягала в тому, що народні маси не підтримували козачу старшину в її прагненні відновити самостійність держави. Цим підступно скористався царський уряд, весь час нацьковуючи «чернь» на тодішню інтелігенцію — козачих отаманів.

Знаючи, що старшина може народжувати в своєму середовищі таких, як Мазепа, Орлик, Полуботок, царі застосовували підступну політику кийка і пряника. Кийок — це жорстоке знищення борців за Україну, а пряник — десятки тисяч десятин родючої української землі, дворянські титули, тисячі кріпаків. Що ця політика давала чудові результати, свідчать висловлювання ренегатів українського народу. Послухаймо хоча б небожа Безбородька, князя Віктора Кочубея: «Хоч і народився я хохлом, я більший росіянин, ніж хто інший». А князь Безбородько, на совісті якого знищення разом з Рум'янцевим Гетьманщини, промовляв слова, під якими із задоволенням підписалась би Катерина II:

«Малейшее ослабление самодержавия повлекло бы за собой отторжение многих провинций, ослабление государства и бесчисленные народные бедствия».

Понад 100 тисяч українських дворян з'явилось на Лівобережній Україні, як тільки вони довідались, що Катерина II зрівняла їх з російським дворянством. Саме в той час, коли на арену вийшли Галагани, Селецькі, Саливоновичі, склався шкурний тип малороса, підлабузницький і безпринципно-лицемірний, який байдуже, а то навіть і вороже ставився до української справи і за тепле місце поповнював лави її лютих гнобителів. Нащадки гетьманів, полковників, отаманів голосніше самих росіян паплюжили мазепинців і всіляко вихваляли «єдину і неподільну».

І дуже прикро, що великі письменники українського походження приєднувались до несамовитого хору апологетів романівської імперії. Наш Гоголь, незрівнянний Гоголь вкладає в уста вмираючого в страхітливих муках отамана Тараса Бульби слова, які охоче повторив би кожен монархіст-чорносотенець: «Уже и теперь чуют дальние и ближние народы: подымается из Русской земли свой царь, и не будет в мире сильнее, которая бы не покорилась ему». На кого з російських царів натякає великий письменник, мабуть, на самого Миколу I? Шкода, що Микола Васильович не побачив кінця Кримської війни.

А інший випускник Ніжинської вищої школи Євген Гребінка устами гетьмана Богдана Хмельницького так уславлює єдиновірну Русь:

«Еще горит для нас звезда спасения
В народе нам единокровном,
В единоверной нам Москве».

А пророчий сон, який бачив гетьман, привів би в захоплення самого Миколу I, який все життя мріяв бути жандармом Європи:

«И вижу: там царство без границ
Надвинулось на многие моря,
И запад, и восток, и юг, и север
В одно слилось, везде язык славянский,
Везде святая, праведная вера;
И правит им один великий царь.
И царство то — чудесная Россия».

Протягом XIX століття на Україні склався могутній український клан великих поміщиків і капіталістів, яким ворожа була ідея незалежності України, які чудово почувалися під захистом могутньої імперської армії і численної російської бюрократії. Їх ідеологію висловив нащадок гетьмана І. Скоропадського, депутат від Чернігівщини IV Державної думи Г. В. Скоропадський: «Весь малороссийский народ чувствует и сознает себя народом русским. Не говорите нам об обособлении, об автономии, ибо она нужна нашим врагам, а нам нужна единая могучая Россия». Під цими словами із задоволенням підписалися б цар Микола II, П. Столипін, ватажок червоних карателів України М. Муравйов і генсек Й. В. Сталін.

До речі, ми лаємо Сталіна за його страхітливі злочини щодо українців, але часто забуваємо, що Сталін дещо запозичив від царського режиму, видатними діячами якого були Петро I і Катерина II.

Ми недавно святкували ювілей наших Фермопіл — битви під Крутами, і не завадило б нам згадати слова видатного діяча українського національного руху Д. Донцова з нагоди крутянських подій: «На великій Україні, — писав він ще в 30-ті роки, — майже ніхто не думав, що герої, які впали під Крутами, положили головами властиво в боротьбі з Петром I і Катериною II».

Володимир СИМОНЕНКО.

м. Ніжин

СОБОР ГЕТЬМАНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

...Після першого вибуху Троїцький собор поволі здригнувся і, наче живий велетень, тричі «поклонився» на всі чотири боки, однак під поглядом місцевих голіафів руйнівних справ не розвалився на великі і малі безформні брили... Тільки наступного дня, після значного збільшення заряду вибухівки, на очах у сотень спостерігачів почали руйнуватись масивні стіни, склепіння, аркади, які у хмарах їдкого пилу з гуркотом падали на землю ззовні і на підлогу величного по формах і об'єму інтер'єра тільки що зруйнованого головного храму колишньої козацької держави.

Так жаркого літа 1962 року у Глухові було знищено ще один величний пам'ятник чи красень культової архітектури і національної культури — Троїцький собор, який до того трагічного дня в ряду історичних пам'яток України значився під № 6.

...За архівними документами, які відносяться до другої половини 17 століття, відомо, що на місці Троїцького собору колись стояла дерев'яна церква Святої Трійці, котру було закладено у 1657 році, а знесено у 1720 році. Тоді ж на цьому місці розпочали будівництво з цегли державного за архітектурними формами і призначенням собору Святої Трійці. По завершенні робіт унікальний храм мав понад 40 метрів в довжину і був більше тридцяти метрів висотою.

Як видно з документів, Собору гетьманської столиці весь час не щастило: він двічі горів у недобудованому стані (1748 і 1784 рр.), декілька разів саморуйнувався, а у 1759 р. на нього впала з північного боку височенна дзвіниця! Падаючи, вона розколола собор по вертикалі на дві частини... Враховуючи часті руйнування, зміну за віком зодчих і архітектурних стилів (від козацького барокко до раннього класицизму), цей собор будувався понад 90 років, — храм був освячений у 1806 році, коли він перестав бути «державним інструментом»...

Слід відзначити, що у пожежі 1748 року згоріло 275 житлових будинків, а також багато торгових рядів, шкіл і госпіталів, які знаходились у межах тодішньої фортеці. Сліди тієї (і наступної) пожежі можна побачити сьогодні, якщо зазирнути в товщу «культурного слою», де можна знайти обвуглену деревину, рештки (черепки) побутової і декоративної кераміки і фарфору, а також спотвореного у «вогні віку» склопосуду.

Для ліквідації наслідків пожежі 1748 року до Глухова прибули відомі на той час архітектори — Іван Мергасов і Андрій Квасов, котрі протягом 1748 — 1750-го років розробили багато проектів реконструкції і нові забудови знищеного вогнем міста. У той час Квасов взяв на себе загальне керівництво по добудові собору, однак за відсутністю коштів, які більше витрачались на відбудову адміністративних будівель, справи йшли погано.

У 1752 — 1754-х роках Квасов очолював «Особую экспедицию» о строении (строительстве) городов Глухова и Батурина». Цікаво знати, що у зазначені роки із Глухова до Батурина було перенесено резиденцію гетьмана нашої козацької держави Кирила Розумовського, якому імператриця Єлизавета Петрівна там подарувала майже всі ті землі, що колись належали гетьману Івану Мазепі. Однак основні «атрибути» державності, як Генеральні старшини (канцелярія), скарбниця і... тюрма залишились у Глухові. У згадані вище роки під керівництвом Квасова був розроблений перспектив-

ний план регулярного планування і забудови нашого міста, межі якого планувалось розширити до ставка Скоропадського на півночі до сьогоднішнього залізничного вокзалу — на сході... При цьому головні і рядові вулиці повинні були бути завширшки 8, а провулки — 5 саженів (один сажень дорівнює 2,13 м). Але цей план почали здійснювати лише в кінці 18-го століття, а завершили на початку 19-го. Тобто, більшість вулиць сучасного Глухова була «викреслена» зодчими на місцевості у першій половині 19-го століття.

Як відомо із документів минулих років, і візуально всі кам'яні храми гетьманської столиці вражали гостей нашого міста своєю величністю, пишністю декоративного оформлення фасадів та інтер'єрів. І не тільки храми. Наприклад, другий будинок Другої Малоросійської колегії, який було побудовано у другій половині 18-го століття за проектом і під керівництвом архітектора Андрія Квасова, а через декілька років зруйнованого у вогні пожежі 1784 року, у літературі минулих віків називали «Восьмим чудом світу». (На фундаментах цього красеня сьогодні тримаються учбово-господарські і виробничі корпуси профтехучилища № 31 та двоповерхового гастроному)...

Сьогодні «ніхто не знає», де народилось рішення «залізних голіафів» — терміново знищити у Глухові собор минулої Соборності... Однак відомо, що за день до запланованого руйнування цієї споруди до місцевого комітету КПУ були «запрошені» архітектор нашого міста і майстер вибухових справ Глухівського кар'єру, що у селі Баничі. Їх ознайомили з рішенням, яке було прийняте на найвищому рівні. У ньому йшла мова про термінове знесення собору, який фізично постраждав під час останньої війни і продовжував саморуйнуватись у занедбаному стані... І на той час місцеве керівництво хвилювала не подальша доля собору, який духовно поєднував у собі колегіальні функції... «поместного и архиерейского» зібрання у Глухові найвищого духовенства і Генеральної старшини, а лише технологія безпечного руйнування Колоса козацького урядування!... Перед присутніми цієї «Таємної вечері» у жовто-столиці будинку було поставлено декілька питань. Наприклад, як швидко і безпечно повалити велетня («батька»), щоб він, не дай боже, не придавив когось з місцевих комісарів, як оперативно вивезти з центру міста тисячі тонн битої цегли і щоб навколо цієї «архітаємничої» справи не виникло великого галасу, на який тоді ніхто не реагував... На «таємній» нараді також йшла мова про посилення боротьби з вітряними млинами... — «Хватит дурачить народные массы!»... І було прийнято рішення — підірвати гігантський монумент багатолітньої історії і культури нашого (Сіверського) краю, а биту цеглу від... соборності вивезти у різні місця нашого міста на потужних на той час ЗІСах, котрі належали колгоспу ім. Леніна, центральна садиба якого розміщується на західній околиці Глухова. Отже, прикриваючись ім'ям двох загадкових вождів, місцеві «товариші» свідомо практикували державний вандалізм, як елемент розвиненого цинізму, що було до лиця... безликим «богам» і всій тоталітарній системі чи режиму.

І повалили... Розштовхували туди-сюди, туди-сюди великі і малі каміння й ще теплі брили від тільки-но поваленого велетня... нашої історії і культури бульдозером на тракторі С—100, поруч з яким надривно гуркотіли перевантажені запилені ЗІСи... І дійсно, що апетит виникає під час їди... «До основанья...»! То була «залізна» епоха залізобетонних... кухарок, які все бачили таким, яким бажала бачити всесвіт система.

Сьогодні у межах нашого міста залишилось лише декілька монументальних красенів цивільної, культової, фортифікаційної і технічної архітектури із трьох-чотирьох десятків, які прикрашали наше місто у дореволюційні роки. Всі рідкісні споруди ми повинні захистити юридично і фізично від будь-яких руйнівних потрясінь, від глуму неуків і нечемників.

Володимир ТКАЧЕНКО,
м. Глухів.

ДОРОГА ДО ГЕ

Влітку 1988 року ми їхали до Івангорода, у музей великого російського художника Миколи Миколайовича Ге. Але перед цим хотіли відвідати могили митця та його дружини, Ганни Петрівни. Знали, що знаходяться вони на хуторі Шевченковому в Бахмацькому районі. Декілька разів зупинялися, питаючи дорогу. Та як доїхати до цього хутора, ніхто не знав. Без особливої надії зупинилися біля симпатичного паруб'ка. Ні, де хутір Шевченка, він не знав.

— Невже ніхто не знає, де похований художник Ге? — невтрималася я.

— А, так вам треба хутір Ге? Так би і сказали. Вам сюди, — він показав рукою в потрібному напрямку.

Ми були дуже вражені, адже хутір було перейменовано ще в далекому 1927 році. А пам'ять людська і досі зберегла цю назву, і, як потім ми пересвідчились, і

пам'ять про людину — одного з найвидатніших художників-гуманістів минулого століття.

Микола Миколайович Ге поселився на хуторі, який мав тоді назву Іванівський, у 1876 році. Професор історичного та портретного живопису, член Петербурзької Академії мистецтв, автор славнозвісної картини «Таємна вечеря», яку придбав сам Олександр II для музею Академії. Чому ж він проміняв усе це на тихе хутірське життя? Чого шукав тут, на лоні мальовничої української природи? Відповіді в його листах:

«Все, что могло бы составить мое материальное благосостояние шло вразрез с тем, что мною чувствовалось на душе».

«Я буду хозяйничать и этим жить, а исскуство будет свободно».

І ще: «Лучше в лишениях окончить, но не изменять своим убеждениям. А помирать все равно, что на золотом ложе или под воротами».

«Що є істина?» — це не тільки назва написаної ним саме тут картини, це і запитання до самого себе і відповідь знову ж у листі до Л. М. Толстого, щирим приятелем і послідовником якого був художник.

«Мне только и радости, что я могу чувствувать эту истину». Про все це ми дізнались побувавши тоді в народному музеї художника М. М. Ге, створеному з ініціативи спочатку вчителя історії, а потім і його беззмінного директора протягом трьох десятиліть Олександра Силовича Циганка і при активній допомозі правнучатої племінниці художника Ольги Севастянівни та її чоловіка Миколи Миколайовича Кузнецових.

Ще під час святкування десятирічного ювілею музею Миколи Миколайовича Ге, Олександр Силович наголошував на необхідності зміни його статусу, переведення його в ранг філіалу Чернігівського художнього музею. І він був правий. Бо вже минулого року, коли ми знову побували тут, нас вразило запустіння не тільки на самій могилі (де і досі красується надпис «Іморуркі Петрівна Ге» замість Ганни Петрівни), але і в музеї. Формально він існує, ним на громадських засадах опікується учителька А. П. Гриценко. Але такого поняття як народне, народний зараз вже не існує, або державне або моє. До речі, як сказала нам в розмові Антоніна Павлівна, є вже і спроби деяких бізнесменів зробити його «своїм». Воно, може, й непогано, якби у музею з'явився справжній господар. Зберігається ж «Розп'яття» Ге ось вже майже століття в приватній колекції ОРСЕ під Парижем (про згадане також довідались в музеї, хоча в літературі про це і не згадується). Але то у Франції, а то у нас, і я не впевнена, що через деякий час багатющий документальний матеріал, інші цінні раритети не потраплять у ту ж Францію, чи за океан.

І ще одне. До хутора, який розташований недалеко від залізничної станції Плиски, дуже важко добиратись, бо немає дороги з твердим покриттям.

Хоч цією дорогою і прийшов свого часу до М. М. Ге Л. М. Толстой, але зараз варто було б ці 4—5 км шляху привести в порядок.

Ірина РАЛЬЧЕНКО,
м. Чернігів.

ДИВО МИСТЕЦЬКЕ—ДИВО САМОБУТНЄ

Це були, здавалося б, рядові шістдесяті роки. Ольга Боднар-Талин навчалася в школі в Рочестері. Енергійна. Допитлива. Оригінально малювала. Захоплювалася театральним життям. Та коли заходила розмова між друзями, хто й ким буде, про Ольгу говорили: «Бути тобі відомою актрисою. А може, навіть оперною зіркою. Грати великі ролі у фільмах».

Судили з того, що бачили, який неспокійний творчий характер мала дівчина, як вона тягнеться до знань, цікавиться великими постатями мистецтва.

Проте все це більше жило в самій дівчині. Бо вона мало з ким ділилася своїми подальшими життєвими планами. Але з ранніх років було видно: найбільше віддавалася малюванню, сцені.

Навчалася східно-європейським танцям, співала як солістка у відомому тоді на весь Рочестер церковному хорі. Причому, вже тоді голос Ольги знавці церковного співу відзначали як рідкісний, а представники української громади (батьки Ольги Боднар-Талин теж українці. Батько Р. М. Боднар із Західної України, а мати — А. С. Боднар родом з Козилівки Корюківського району), а вона в Рочестері на той час була кількатисячною, — приходили помилуватися чарівним, цілющим співом.

Кажуть, щоб стати відомим артистом, необхідно піти складною, зигзагоподібною дорогою. Такою вона була і в дуже відомої уже тепер актриси театру та опери американки та українки за походженням Ольги Боднар-Талин. Відразу навчалася у школі

мистецтв. Серед інших була найактивнішою в багатьох драматичних постановках. Захопилася фотографією. Знімки з оригінальними композиціями уже знаходили відгуки фотомайстрів. Здавалося, от і знайшла себе! Та раптово, після трьох з половиною років навчання Ольга залишає Школу мистецтв і їде до Індії. Потім в 1969-ім святкує Новий рік в Пакистані, де й вирішує: «Присвячу себе виконавському мистецтву. Щоб там не говорили». Про це повідомила й своїм батькам. «Та що ти, Ольго, розумієш, яку ти обираєш професію? Скільки складнощів? Яка велика конкуренція! Та й платня не всюди в театрах задовільна. У малюванні ти ж маєш успіхи!..»

Але слово Ольги було тверде. Випадок долі — і її голос вже прослуховували фахівці, які його високо оцінили. І відразу ж дали можливість зіграти роль у Бостоні, де вона в спектаклі замінила відому вже тоді Джейн Куртін, яка переїхала до Нью-Йорка. Потім знову не один раз був щасливий збіг обставин — і нові ролі... Режисер помітив, як уміло може триматися на сцені Ольга Боднар, як її дружними оплесками вітають шанувальники театру. І не тільки в Бостоні, а й в інших великих містах США, де гастролювали.

До неї вже приходила слава. Після шести років праці на сцені. І знову пошук, зміна... Вирішила працювати з таким відомим продюсером Бродвею, як Холол Принс. І її творчі зв'язки з Принсом міцніли. Вона уже грає провідну роль в «Фантом опери». Про Ольгу, її унікальний голос знають в кожному домі країни.

Ще рік напруженої сценічної праці — і її ролі високо оцінюють визначні оперні фахівці Пласидо Домінго та Беверлі Шілз. О. Боднар на цей час по-справжньому закохується в оперу. Її запрошують до театру опери та балету Нью-Йорка. У цей час працює з радянськими сценічними перекладами. Їй у цій справі віддається перевага, бо добре знає російську, вільно володіє українською. І знову гастролі. Гастролі по усій великій Америці! В одному великому місті її помічають фахівці з... України. Оперні солісти. Дізнавшись, що вона українка і добре володіє рідною мовою батьків, запрошують (і укладають контракт) до Київського театру опери та балету, на що Ольга дає згоду.

Театральні гастролі додавали сил нашій сестрі по крові. І знову — нове визнання: у листопаді того року одержує флорідську премію Тоні — нагороду Карбонелл за найкраще підтримання публікою актриси. А про «Фантом» — цю величну оперу, про її провідних виконавців, серед яких і О. Боднар, уже пишуть в таких популярних газетах, як «Нью-Йорк Таймс» «Лос-Анжелес таймс», «Вашінгтон-пост», у багатьох журналах США та Канади.

За тим схвально оцінила преса опери «Сумування» та «Пікова дама», де провідні ролі належали О. Боднар-Талин. Паралельно актриса грає в спектаклях. Її головні ролі в Нью-Йорку—в спектаклях в Манхетенському театрі-клубі, в Круглому репертуарному (театрально-музичні вистави), в театрі 78-ої вулиці, в реп-театрі, в центрі мистецтв Мерсера... Чотири роки вона була театральним директором в Нью-Йорку.

Популярність їй принесли і фільми «Вбивці дитини з Атланти», «Двір розлучень», «Край ночі», які обійшли кінотеатри, «крутилися» телебаченням у США, Канаді, Мексиці, країнах Латинської Америки та Західної Європи. Ще більшу популярність здобула О. Боднар, зігравши бездоганно роль Світлани в художньому фільмі «Москва на Гудзоні», який з успіхом у «перебудовні горбачовські роки» обійшов кінотеатри усіх держав колишнього СРСР. За касовим збором в Союзі він посів одне з перших місць.

О. Боднар-Талин мала в окремі вісімдесяті роки унікальну працездатність. Бувало, протягом тижня грала провідні ролі в шістьох спектаклях, як громадська діячка виступала по телебаченню. І водночас знову поверталася до оперних ролей. Злі язики їй говорили: «Уже пізно тобі в опері... Там нічого робити...» А талановита і наполеглива актриса: « В опері я прагну втілити усі свої задуми. І я це зроблю». Що й довела. І з душею, як це властиво українці, у «Фантомі» вона зіграла головну роль Мадам Гірі. І в Америці її назвуть оперою року, великим шедевром мистецтва. А фотокартки О. Боднар-Талин та її колег, як лауреатів, з'являться в багатьох виданнях США.

Велика популярність до неї прийшла не простим шляхом. Були роки, коли Ольга щодня, як кажуть, шліфувала, відточувала свою майстерність. Удосконалювала голос, артистичність, навіть прості жести. Якщо це опера, спектакль, фільм, то вона десятки разів «пропускала через себе» ті ролі ще до виходу на сцену, чи на знімальний майданчик. Якщо ж опера — вона заранні прагнула якомога більше дізнатися про її автора, про перших виконавців, про те, де вони проживали, про культуру, мистецтво тієї країни, де вони творили. Усе це допомагало сягнути високої майстерності.

Коли трапляється вільний час, актриса не сумує. Займається квітникарством. Малює. І не тільки фарбами, олівцями, а й... пальцями та розумом... Створює оригінальні малюнки за допомогою багатоколірних рідкісних каменів, мінералів. І такі її малюнки — справжні шедеври. Мало хто залишається байдужим. Бо створене це талановитою художницею.

Тепер, у цей літній час, О. Боднар-Талин гастролює по Америці. Виступає в переповнених залах, де подовгу лунають бурхливі аплодисменти. Її, як талановиту актрису, добре знають, бували на виставах і надсилали високі відгуки-оцінки та поздоровлення прем'єр-міністр Великобританії Джон Мейджор, президенти США Джордж Буш і Білл Клінтон, Президент України Леонід Кучма (до речі, керівник нашої держави під час нещодавнього візиту до США вітав актрису на обіді у Білому домі, куди було запрошено і дуже відомих в США американців українського походження).

Дуже пам'ятні виступи О. Боднар-Талин як діячки культури в Українському інституті Америки, взагалі, перед багатьма українськими громадами США.

Актриса, хоч і народилася в Америці, але справжня українка. Неодноразторік зверталася до Президента США Білла Клінтона, щоб Америка на краще змінила ставлення до України. Переконувала, доводила...і до неї прислухалися.

Нашого цвіту українського, кажуть, по всьому світу. О. Боднар-Талин, — визначна актриса, думається, квіт унікальний, яким захоплюється увесь світ. Вона — диво самобутнє у Великому мистецтві США. І України, бо звідси її коріння.

Віктор БОЖОК.

м. Корюківка